

DETVA

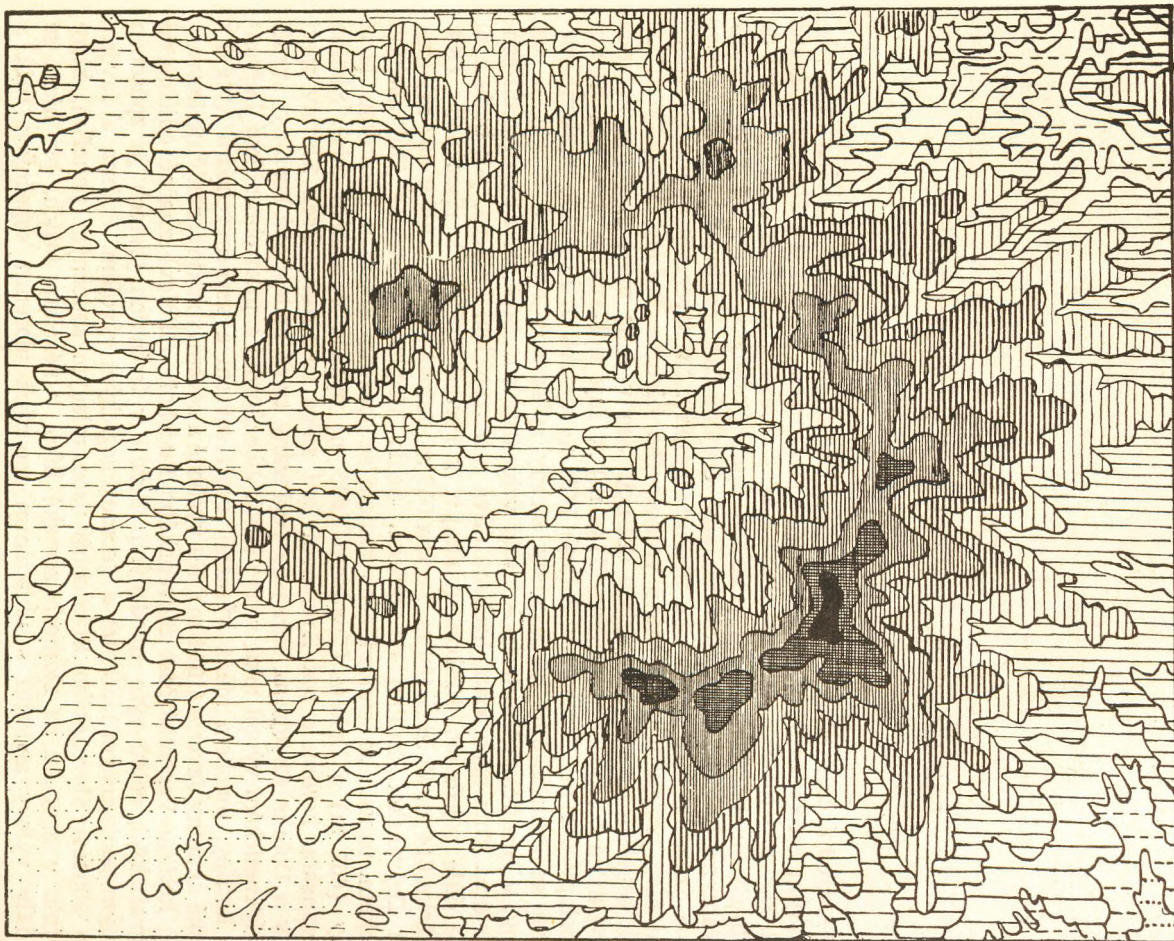
PŘÍRODNÍ POMĚRY (GEOLOGIE A GEOMORFOLOGIE)

Jaroslav Dosedla

Ve střední části Slovenska na rozhraní mezi Slovenským Rudohořím a Slovenským Středohořím leží v pánvovitě rozšířeném údolí řeky Slatiny rozsáhlá obec Detva, středisko svérázné detvanské kolonizace, která se odtud šířila i do okolních oblastí. Bezlesá, od příkrého úpatí Poľany k aluviální nivě Slatiny protáhlými hřebeny a údolími radiálně členěná část kotliny je na úpatnicové mapě označena jako Detvanské podhůří Poľany. Na severu ji dominuje vnější jižní část prstěnitě utvářeného vrcholového hřebene Poľany, který je k západu otevřen úzkou Hrochoťskou dolinou. Jen v sedle mezi Prednou Poľanou (1364 m) a Želobudskou skalkou (1142 m) snižuje se hlavní hřeben pod 1000 m (Príslopy 952 m). Vrcholí v Poľaně 1459 m vysoké. Z hlavního hřebene rozbíhají se centrifugálně na všechny strany splazovitě utvářené hřbety a rozsochy; v horní části Hrochoťské doliny vzhledem k Hučavě mají uspořádání centripetální. Toto uspořádání hřebenů dává tušit typickou kalderu, jak bude o ní ještě dále pojednáno. Hřeben vybíhající z Predné Poľany k jihozápadu (Kalamárka 814 m, Močilná 488 m, Perina 609 m, Ježová 615 m a Rohy 657 m) uzavírá Detvanskou kotlinu na západě. Sedlo Močilné, proražené Dúbravským potokem, usnadňuje komunikační spojení se sousední kotlinou Očovskou. Mezi Rohy (657 m) a Dolním Chvojnem (605 m) opouští v těsném údolí Slatina Detvanskou kotlinu a pod Zvolenem ústí zleva do Hronu. Úsek Slatiny mezi Rohy a Dolním Chvojnem, kde jsou prořezány tvrdé andesitové horniny, svědčí o epigenetickém vývoji toku v této části. Jihozápadní a jižní ohraničení Detvanské kotliny, mnohem méně výrazné, tvoří severní a severovýchodní výběžky horské skupiny Javorie (1044 m). Na východě a severovýchodě ohraničuje Detvanskou kotlinu Veporská část Slovenského Rudohoří, reliefově značně odlišná od orografických celků výše uvedených. Rozdíl v terénních tvarech je způsoben různým geologickým složením a geomorfologickým vývojem. Poľana a Javorie jako součást Slovenského Středohoří jsou mladým sopečným pohořím, které vyvěřelo v neogénu na zlomech zemské kůry v několika fázích, při nichž se střídaly výlevy andesitů s ukládáním mocných uloženin sopečných tufů a aglomerátů. Slovenské Rudohoří je budováno v naší oblasti paleozoickými krystalickými břidlicemi, které se střídají s žulovými intrusemi. V krystalických

* Tento příspěvek je výsledkem práce kolektivu hospodářského zeměpisu na Karlově universitě, který pod vedením prof. D o b e r s k é h o o prázdninách r. 1951 prováděl výzkum tohoto typického území.

Při této příležitosti děkuje pracovní kolektiv Místnímu národnímu výboru v Detvě za všechny rady a pokyny a v nemenší míře i za laskavé přijetí a ochotu, s kterou mu vycházel vstříc.

Obr. 1. Kaldera Poľany: Vrstevnice po 100 m.

břidlicích lze rozlišit silně metamorfované ruly a svory. Ve východní části Detvanské kotliny lze zjistit značné rozdrčení paleozoických hornin, prováděné hydrotermální přeměnou a injektováním. Paleozoikum bylo zde několikrát zasaženo horotvornými pohyby a na mnoha místech je porušeno dislokacemi přemýkavého rázu. Hranice mezi krystalinickým podkladem a na něm spočívajícími třetihorními vulkanickými horninami probíhá v Detvanské kotlině zhruba od osady Korytárka k severu přes Zlatnou k Horné Riečce. V terénu je nástup krystalinika patrný zhuštěním údolní sítě, která v sousedních, značně propustných tufech a aglomerátech je mnohem řídkší. Není však ostré hranice mezi krystalinikem a vulkanickými horninami. Nekončí na krystaliniku najednou, nýbrž pokračují v izolovaných ostrůvcích dále k východu jako zbytky původně rozsáhlejšího sopečného příkrovu.

Tato nežřetelná hranice dvou navzájem zcela odlišných geologických celků vedla k některým chybám v zeměpisné literatuře a na mapách. Tak na př. Poľana se takřka všude počítala k Slovenskému Rudohoří.

Poľana, jejíž zalesněný hřeben dominuje výrazně celému severnímu obzoru Detvanské kotliny, je mohutným, andesitovými příkrovy a polohami tufů a aglomerátů budovaným stratovulkánem. Andesitové příkrovy tvoří dlouhé skalnaté srázy, lemované na úpatích rozsáhlými ssutovisky. Jsou stvořeny převážně pyroxenickým andesitem. Vedle effusivních forem andesitového magmatu zjistil L. K o p e c k ý i žilná tělesa, tvořící místy ojedinělé sopouchy nebo skupiny sopouchů. Petrograficky se liší od effusivních andesitů obsahem biotitu a amfibolu. Andesitové příkrovy jsou navzájem odděleny polohami tufů a hrubých tufových aglomerátů, které dosahují mocnosti až 200 m. Tufy jsou šedobílé nebo nažloutlé, porézní a složeny převážně z jemné andesitové drti a skla. Často lze pozorovat vrstevnatou stavbu způsobenou střídáním lavic tufových a aglomerátových. Aglomeráty se skládají z pyroxenického andesitu stmelěného tufem. Na severozápadním úbočí Poľany odhadl L. Kopecký počet andesitových příkrovů na 15, od sedla Priehlbiny (1281 m) k vrcholu Poľany je 8 andesitových, navzájem polohami tufových aglomerátů oddělených příkrovů. Příkrovy neleží vodorovně, ale jsou ukloněny v soulase se sklonem svahů původního stratovulkánu. Terénní tvary, tvořící výrazné izolované skalky na jižním úpatí Poľany, jsou zbytky rozrušených andesitových proudů (Javorinka 925 m, Skalky 1028 m, Spady 1090 m). Morfologicky se projevují andesitové příkrovy i na svazích Hrochoťské doliny, kde rovněž jejich srázná zakončení bývají provázena rozsáhlými ssutovými poli.

Poľana je naší nejtypičtější a nejlépe zachovanou kalderou. Jako kalderu definuje J. Petránek, v soulase s H. Reckem, vulkanotektonické prolomové pole v horní části vyčerpaného magmatického ohniště, nezávislé na počtu a poloze jeho erupčních cest. Současný stav kaldery je výsledkem činnosti rozličných endogenních a exogenních sil. Intensita působení té či oné síly se projevuje na tvaru kaldery a rozhoduje o jejím pojmění a zařazení do geomorfologického systému. I bez podrobnějších geomorfologických studií lze soudit, že kaldera Poľany je kalderou prolomovou. Tvar kaldery je dobře patrný na přiložené vrstevnicové mapce (obr. 1). Konvexní část kaldery zabírá plochu přibližně 35 km², obvod vedený po hřebenu 23,5 km, délka v prodloužené západovýchodní části je 8 km, maximální šířka 6,4 km. Nejvyšším bodem je na JV vrchol Poľany 1459 m, nejnižší místo 551 m, leží při výtoku potoka Hučavy z kráterové části kaldery. Výškový rozdíl je tak 908 m. Lze předpokládat,

že původně měla kráterová část kaldery uzavřený kruhový tvar. Teprve podrobný geomorfologický průzkum může prokázat, zda se dnešní Hrochofská dolina s Hučavou vyvíjela jako odtok kalderového jezera zpětnou erosi a postupným zahlubováním Hučavy a jak dalece sa v jejím vývoji uplatňoval prvotní vulkanogenní relief a sekundární tektonická predisposice. Směr údolí Hučavy od východu k západu souhlasí dobře se směrem potortonských poklesů a poruch, které porušují andesitové horniny. K nim přistupují poklesy severního nebo severovýchodního směru, při čemž se výška skoku k západu zvětšuje.

Javorie, jehož výběžky uzavírají Detsvanskou kotlinu na jihu a jihozápadě, dosahuje výšky 1044 m. Je rovněž zbytkem vrcholové části neogenního stratovulkánu, který byl však erodí a denudací tak rozrušen, že lze jen velmi těžko rekonstruovat tvar původní sopky, která se tyčila v území mezi Velkou Slatinou, Pliešovci, Senohradem, Leští, Velkým Lomem a Ábelovou. Vrchol sopky, svazující se periklinálně na všechny strany, ležel poněkud severněji od dnešního vrcholu Javoria. Zatím co polohy tufů a andesitů Poľany leží v Detsvanské kotlině na krystaliniku granid, polohy tufů jižně od Javoria spočívají na miocenním podloží, tvořeném jemnými břidličnatými pískovci, slinitými tufity a lithotamiovými a tufitickými vápenci, které poskytly tortonskou faunu. Jsou důkazem, že andesitové erupce této vulkanické oblasti se dály ve svrchním tortonu.

Údolí Slatiny s Detsvanskou kotlinou se vyvíjelo na rozhraní dvou mohutných stratovulkánů Poľany a Javoria na území budovaném převážně málo odolnými tufy a aglomeráty. Po ukončení vulkanické činnosti byla reliefová energie oblasti v dosahu sopečné činnosti mnohem menší, než je dnešní. Andesitové vrcholy sopek vyčnívaly jen nevysoko nad své okolí, pokryté mohutnými uloženinami sypkých sopečných vyvrženin. Srážkové vody stékaly po svazích v konsekventních údolích, uspořádaných radiálně, paprskovitě. Sledovaly přitom směr andesitových proudů, které můžeme ještě dnes v terénu do jisté míry rozlišit. Zatím co spodnější proudy, složené převážně z pyroxenických andesitů, se dají těžko sledovat na větší vzdálenost, dosahují nejvyšší proudy z amfiboliticko-pyroxenických andesitů značných délek. Na periferii sopečné oblasti přizpůsobovaly toky svá údolí předvulkanické hydrografické síti, značně ovšem pozmeněné v důsledku zlomů a pohybů ker zemské kůry, které předcházely a doprovázely sopečnou činnost. Zjistit tyto změny v průběhu vývoje dnešní hydrografické sítě bylo by úkolem dosti obtížným, ale přispělo by k řešení řady dalších geologických a geomorfologických problémů širší oblasti, na př. k zjištění původního rozsahu sopečných vyvrženin, dnes již z velké části porušených a odstraněných denudací. Zvláště příznivá pro řešení těchto otázek je širší oblast Javoria. Směr toku Slatiny k západu do Hronu, přesto, že předchůdce Ipľu měl již tehdy mnohem nižší erosi basí, lze si vysvětlit tím, že tokům stékajícím z jižních svahů Poľany stály v cestě andesitové proudy a sopečné vyvrženiny Javoria, mohutnější pravděpodobně než vyvrženiny Poľany. Dnešní Detsvanská kotlina je výsledkem selektivní erose, která postupovala souběžně se snižováním erosi base Hronu v málo odolných tufech a aglomerátech mezi oběma vulkanickými centry rychleji než v jejich andesitových vrcholových partiích. Ovšem že byl přitom snižován i povrch andesitových příkrovů a zvláště dlouhé splazy svrchních příkrovů byly porušovány, izolovány a tvoří tak dnes i v nižším terénu nápadná skaliska a vyvýšeniny. Pod nimi se uchránily i polohy méně odolných tufů. Asymetrie povodí Slatiny v Detsvanské kotlině nasvědčuje tomu, že přítoky Ipľu (Kriváňský potok) pirátstvím odvedly levé přítoky Slatiny do

povodí Ipľu. Nasvědčuje tomu sedlo, jímž vede železniční dráha u Podkriváně i nápadně klínovitě rozšířená aluviální niva Slatiny u Kriváně. Výškového rozdílu mezi Slatinou a Kriváňským potokem bude snad v budoucnu možno využít energeticky. Potortonská tektonika se uplatnila zlomy a puklinami převážně směru V—Z, S—J a SV—JZ. Část skalních srázů na jižních svazích Poľany vděčí jim za svůj vznik. Na puklinách, rozšířených mechanickou erosí nebo svahovými pohyby, vznikly nekrasové jeskyně na Kalamárce a Jánošíkova jeskyně na Poľaně. Rovněž vodopád potoka Kripce vznikl na zlomové poruše. Na Detvanském potoku nad Detvou jsou ve svahu potoka obnažený holocenní říční šterky ve výšce 3—6 m nad korytem. Z pokryvných útvarů se v Detvanské kotlině uplatňují andesitové ssuti, kamenité svahové hlíny vzniklé zvětráváním andesitů a aglomerátů, lehké, snadno propustné hlíny z tufů a písčité, šterkopísčité a kalová aluvia v nivě Slatiny.

Jako ve všech osídlených oblastech zasáhl člověk i v Detvanské kotlině do původních neporušených přírodních poměrů. V naší oblasti byly tyto změny provedeny především zemědělským a lesním hospodařením a jen v nepatrné míře též při těžbě užitekových nerostů. Z antropogenních forem reliéfu způsobených zemědělskou činností je v nezalesněné, orbou obhospodařované Detvanské kotlině nejnápadnější terasování pozemků na příkřejších svazích. Avšak více než kdekoli jinde v českých nebo slovenských krajích setkáváme se v okolí Detvy s uspořádáním pozemků po svazích kolmo na vrstevnice. Jistě je zde příčinou konservativní dědičné dělení pozemků. Na takto položených pozemcích dochází k zvýšené škodlivé vodní erosi, zvláště tam, kde jsou v podloží propustné, k erosi snadno náchylné tufy a aglomeráty. Jemnější půdní materiál je se svahu snadno odplavován ronovými vodami a na povrch se dostávají úlomky andesitů, často značně veliké. Přirozeně, že se zemědělec snažil je odstraňovat. Ukládal je podle hranic svých pozemků na jednotlivé hromady nebo v podélných pruzích podél mezí. Po generace byly tak vybírány s povrchu polí obnažené andesitové balvany a kupeny do pruhů stále vyšších a širších. Erose se čím dále tím více soustřeďovala do obhospodařovaných pruhů půdy, které se stále prohlubovaly, zvláště na svahově více exponovaných pozemcích a stávaly se občasnými koryty ronových vod. Při časté dělbě pozemků a rozmnožování mezi se pak stalo, že na některých svazích valy z polí vybraného kamení zabírají větší plochy než vlastní, o humus ochuzená půda. Okraje kamenných pruhů a hromad byly zpevňovány křovinami i stromy. Takové nevýnosné a devastované plochy bude nejlépe zalesnit. V lazech položených na jižním úpatí Poľany setkáváme se s primitivním zavodňováním. Potoky při výstupu z andesitů rozšiřují v tufech pánovitě svá údolí. V nich je sváděna voda z koryta potoků vějířovitě vedenými stružkami a rozlévá se po svazích údolí, která tak mají svěží zelenou travu i v obdobích letního sucha, kdy již v níže položených částech toku jsou údolní dna i svahy dávno vyprahlé a tráva uschlá. Jak činnost zemědělská, tak i těžba dřeva v lesích vyvolává zakládání polních a lesních cest. Tam, kde jsou vedeny příkřeji proti svahům, zvláště na území budovaném tufy a aglomeráty, dochází k jejich značnému zahlučování erosi činností stékajících vod. Místa jsou tyto zářezy již několik metrů hluboké. Dále se prohlubují a jsou místy zvýšené erose. Štoly a malé haldy, jako památky těžby manganové rudy, jsou v tratí „Za Německou“ severovýchodně od Detvy. Ruda byla těžena v andesitových brekciích a tufech ze soustavy slabých a nepravidelně probíhajících žil, které pronikají andesitovou brekcií a tufem blízko hranice s podložním krystalinikem. Žilná výplň je tvořena vrstvičkou celistvého

psilomelanu s akcesorickým wadem a hyalitem. Rudní výplň je hydrotermálního původu. Andesit jako stavební a šterkový materiál byl těžen v několika lomech komunikačně snadno přístupných, nejvíce podél silnice v údolí Slatiny. V současné době je v provozu zmodernizovaný lom na východním svahu Holého vrchu (422 m). Větší část vylámaného andesitu je na místě zpracovávána v dlažební kostky. Pod lomem na příkrém svahu vzniká výrazná, zdaleka viditelná halda andesitové ssuti.

OSÍDLENÍ

Otakar V r á n a

S hlediska sídelně zeměpisného patří Detvansko mezi nejzajímavější oblasti Slovenska, neboť se tu setkáváme s typem rozptýlených sídel, jež mají zvláštní uspořádání a kromě toho velmi výrazné jádro — Detvu, které sa postupem času dostalo funkce jasně střediskové. Celá tato Detvanská oblast je oblastí mladé nebo velmi mladé kolonisace.

Všimněme si nejprve původního sídla, městečka Detvy, z níž se později šířilo další osídlení. Půdorys návsi tvoří obdélník protažený zhruba ve směru sever-jih (délka přes 1200 m a šířka přes 100 m). Celou délkou návsi protéká Detvanský potok, který tak tvoří osu sídla.

Původně tato velká náves byla volná, nezastavěná a teprve vnitřní kolonisace, jež předcházela kolonizaci vnější, její vzhled pozměnila. Usedlosti, které byly stavěny v době vnitřní kolonisace, byly umístovány po obou stranách potoka a rozdělily tak původně prostornou náves na dvě části, takže máme první dojem při návštěvě Detvy spíše široké ulice než návsi.

Pokud se týká jednotlivých usedlostí tvořících původní náves, jsou obráceny štíty do návsi, zatím co usedlosti stojící podél potoka jsou k němu orientovány bokem. Převážná část jednotlivých usedlostí má ideálně lineární uspořádání, při čemž stodola bývá obvykle umístěna vzadu v zahradě dosti vzdálená od vlastní usedlosti. Někde obytná budova, krytá jednou střechou, zaujímá v jedné linii řadu obytných místností a dosahuje až 55 m. V tomto směru se uplatnila hlavně ta okolnost, že funkce sídla se změnila, když se stalo střediskovým místem, „trhovým městečkem“ (obchod, řemesla), a tím obyvatelé vlastní Detvy přestali být závislí jen na zemědělství.

Detva byla sídlem, z něhož se postupně šířila vnější kolonisace do blízkého i vzdáleného okolí. Nové usedlosti byly stavěny ovšem mimo hospodářský prostor původního sídla, t. j. mimo území, které zaujímala pole patřící a skýtající obživu obyvatelům Detvy. Rostoucímu počtu obyvatelů v Detvě nemohl totiž tento hospodářský prostor vystačit k obživě, a proto došlo ke zmíněné vnější kolonizaci, která nám představuje druhou vývojovou fázi detvanské oblasti. Tyto nové usedlosti, jež vznikaly na odlesněných nebo novými hospodáři odlesňovaných svazích, vytvořily rozptýlené osídlení celé detvanské oblasti (sekundárně rozptýlené osady). Zdejší pastviny se velmi dobře hodily k pastvinářství, které se stalo hlavním zdrojem obživy. Zprvu byly tyto nové usedlosti — lazy — samotami dosti od sebe vzdálenými, neboť každá stála zhruba uprostřed svých pozemků, jež postačily k pastvě dobytka, který patřil rodině lazníka.

Enormně vysoká porodnost zvětšila počet obyvatelstva i těchto lazů, a tak po-

měrně brzo nemohlo pastvinářství zajistit obživu všem obyvatelům a ani jednotlivé samoty nemohly stačit vzrůstajícím rodinám. Vedle pastvinářství počalo se silně uplatňovat i polní zemědělství, jak tomu bylo dole v Detvě. Tento způsob hospodaření se stával stále výraznějším, až převládl úplně. Změna v hospodaření musela mít samozřejmě odraz i v osídlení. Projevila se jednak tím, že uspořádání usedlostí se částečně změnilo přizpůsobením se nově vznikajícímu způsobu hospodaření (hospodářské budovy), a jednak tím, že počet usedlostí se silně zvětšil. Zvětšení počtu usedlostí bylo způsobeno tím, že nyní k obživě rodiny stačil menší pozemek. Zvětšení počtu sídelních jednotek se dalo dvojím způsobem. Za prvé tak, že byla na rozděleném pozemku vystavěna nová usedlost mimo původní laz, a to tehdy, kdy bylo v okolí dostatek půdy, anebo tím, že pro dospělé syny, kteří založili rodinu, byly přistavěny nové usedlosti v těsném sousedství původní.

Tímto druhým způsobem docházelo k stále většímu seskupování sídelních jednotek kolem původní usedlosti, organisované do nedávna po způsobu rodového nedílu — záduhu, zde zvané gazdovstvem, s ňankem v čele, čímž se vyvinula seskupená víska, kterou doc. M. L u k n i š velmi vhodně nazývá „lazovou vískou“. Tato sídla mají formu malých seskupených osad s nepravidelným půdorysem. Názvy těchto vísek nesou často rodová jména, na př. Mitrovici, Krasirovci, Sarvašovci, Fekiačovci atd. nebo názvy od rodového jména odvozené, Šinkovo, Kohnpckovo a j.

Nové lazy však nevznikaly pouze na rozdělených pozemcích starých lazů, ale byly také zakládány výše na svazích v místech, která nový hospodář s pomocí členů starého lazů odlesnil. Později sestupovalo lazové osídlení i do nižších poloh a rozšířilo se daleko za původní Detvanskou oblast.

Vedle návesního typu, Detvy, objevuje se na Detvansku i jiný typ, a to potční typ vesnice. Takovou vesnici je Podkriván, kde usedlosti tohoto údolního sídla byly postaveny po obou stranách potoka Lučenčíka. Pokud jsou usedlosti přiřazeny k potoku, pak stojí k němu nejčastěji bokem. Růst obce vnitřní kolonizací se projevil přírůstkem nových domů na pravém břehu potoka, kde však měla větší koncentrační sílu cesta než potok. Zde stojí usedlosti převážně s dvory otevřenými v těsném sousedství jedna vedle druhé, při čemž jejich štíty hledí k cestě. V posledních letech byly nové usedlosti stavěny směrem po toku potoka, kudy prochází železnice, která zde má stanici.

O Podkrivání platí vcelku totéž, co o Detvě, ovšem s tím, že Podkriván neměl tak jasnou funkci střediskovou. I zde vidíme, že vnější kolonizace šla mimo hranice hospodářsko- zemědělské plochy, patřící obyvatelům Podkriváně.

Při vnější kolonizaci nevznikaly pozdějším růstem jen seskupené lazové vísky, i když tyto daleko převažují, ale tam, kde terén vzhledem k polnímu hospodaření nebyl vhodný pro seskupený typ, vznikají i typy silniční. Příkladem může být Dolní Paučíkovo, založené při cestě údolím, jež se svažuje od Kudložky k jihu, jiným příkladem je silniční uspořádání mezi vrchy Kulinovem a Šrobou, dále na svazích pod hřbetem, vybíhajícím z vrchu Kolárov směrem k jihozápadu a j.

Tento typ je pravděpodobně nejmladší formou vnější kolonizace, neboť původnímu způsobu hospodaření — pastvinářství by lépe vyhovovalo skupinové uspořádání sídla. V době vzniku těchto vísek totiž převládalo obdělávání polí, čemuž na svahu nebo v údolí lépe vyhovoval podélný tvar půdorysu.

Při vnější kolonizaci neměla často údolí zvláštní přitažlivost pro zakládání sídelních jednotek. Údolím obvykle protéká potok a zde problém vody ustupuje do pozadí, neboť je tu dostatek srážek i spodní vody.

Fři sídelně zeměpisném rozboru Detvy není možno opomenouti „cikánskou kolonii“, která tvoří malou visku asi 200 m vzdálenou od jihozápadního okraje městečka. Tato viska je tvořena vpravdě miniaturními sídelními jednotkami, jež jsou shluknuty na malé ploše, tvořice nepravidelný půdorys.

Značný vliv na vývoj sídel měla železnice, procházející jižním okrajem studované oblasti (trať Zvolen—Lučenec). Její působení se však neprojevovalo zvláštní přitažlivostí, nýbrž vlivem na vývoj dosavadních sídelních jednotek. Jakmile začal vzrůstat průmysl, hlavně v blízkém Zvoleni, začali také odtud dojíždět za prací někteří obyvatelé lazů, a to v první řadě ze severních svahů ležících proti Poľaně na pravém břehu Slatiny. To se také projevilo na jednotlivých lazech, i když si zachovaly původní charakter. Změna nastala v tom ohledu, že namísto starých, dřevěných lazů začaly se objevovat stavení zděná, zmodernisovaná. Tento rozdíl proti starým lazům, které daleko převažují pod Poľanou, je zvlášť patrný v Piešti. Z poľanských lazů začali dojíždět za prací mnohem později a v míře daleko menší; tato oblast je totiž více vzdálena od železniční tratě než oblast Pieště.

Shrneme-li ve stručnosti toto pojednání o sídelně zeměpisných poměrech Detvanska, můžeme říci, že rozptýlené osídlení — lazy — je zjevem sekundárním, které vyšlo z centra, Detvy, z důvodů čistě hospodářských. Vyrůstajícímu počtu obyvatel totiž nemohla stačit vyživovací základna — pole — a proto došlo k postupnému osidlování bližšího i vzdálenějšího okolí, dosud nevyužitého. Další vzrůst obyvatelstva (10 i více dětí nebylo ojedinělým zjevem) vedl k tomu, že byly přistavovány nové usedlosti kolem starých, a tak vznikly „lazové visky“, jež jsou typickým znakem celého Detvanska.

DEMOGRAFICKÝ OBRAZ

Jaroslav Kolář

Sídelně zeměpisně a demograficky je Detva územím typického lazového osídlení. Leží asi uprostřed rozsáhlejší lazové oblasti, kterou lze sledovat od Krupiny do západního Veporského Rudohoří. Celou tuto oblast označuje prof. H r o m á d k a podle této její nejtypičtější části jako detvanskou lazovou oblast. Vlastní území Detvy má své jaderné středisko v městečku Detvě, z něhož postupně vznikly jednotlivé okolní lazy jako druhotná sídla. Z některých časem vznikly samostatné lazové obce, namnoze však bez vlastního jádra (na př. Hriňová a Stožok).

Ani sama Detva není pravděpodobně starým sídlem. V XVIII. stol. (1770) vy počítává zde urbaniální statut 147 sedláků, 63 chalupníků a 19 domkářů. Hospodářským, trhovým střediskem stala se Detva pro své okolí na počátku XIX. stol. V r. 1881 byla od ní oddělena jako samostatná obec Hriňová. Katastry obou těchto obcí, Detvy a Hriňové, představují nejvlastnější detvanskou oblast. Podle sčítání v r. 1869 měly Detva s Hriňovou 10035 obyvatel; do r. 1880 přibylo obyvatel jen velmi málo, podobně jako na celém Slovensku. V tomto roce obě dosud spojené obce měly 10320 obyvatel. Největší vzrůst zaznamenalo však hned následující období. V r. 1890 žilo v obou obcích 12351 lidí. Vzrůst, i když mírněji, pokračoval i v následujících desetiletích, v r. 1900 měly Detva a Hriňová 13321 obyvatel, v r. 1910 14092 obyvatel. I ve válečném období do r. 1921 obyvatelstva mírně přibylo (14300). Do r. 1930 však nastal pokles na 14138 obyvatel, jako dů-

sledek silného stěhování z lazů. Do r. 1940 obyvatelstva opět přibýlo a bylo dosaženo největšího počtu obyvatelstva v Detvě a Hriňové vübec (15510 obyvatel). Vystěhovalectví po druhé světové válce se odráží v poklesu obyvatelstva v r. 1947 na 14615 obyvatel. Z těchto čísel je dobře patrná populační aktivita Detvy zejména v letech 1869—1910, kdy na území Detvy a Hriňové přibýlo 40,03% obyvatel. V celé Zvolenské župě, která měla v tomto období největší přírůstek ze všech slovenských žup, činil tento přírůstek 35,77%. V ostatních detvanských obcích, resp. jejich lazech (Dúbravy, Detvianská Huta, Víglašská Huta—Kalinka, Klokoč, Očová, Stožok a Podkriváň) bylo na počátku XX. stol. 8947 obyvatel, v r. 1921 9469, v r. 1930 9990, v r. 1940 10313 a v r. 1947 9277 obyvatel. Vývoj obyvatelstva probíhal zde tedy, s výjimkou desetiletí po první světové válce, jako v Detvě a Hriňové. Na vývoj populačních poměrů ve XX. stol. na Detvě mělo značný vliv stěhování, které odčerpávalo značné přirozené přírůstky. Detvanská emigrace směřovala jednak na sever, hlavně do Breznianské a Lopejské kotliny, jednak na jih do povodí Iplu a Slané. Detvanci postupně pronikli značně daleko od svého mateřského území, zachovávající i v novém prostředí rozptýlený typ lazového osídlení i svůj původní způsob života. Přítomná doba však pravděpodobně i zde pronikavě zasáhne a podnítl stěhování Detvanců z lazů do nových průmyslových středisek, nabízejících jim daleko lepší hospodářské, sociální a kulturní podmínky, než v jakých žili ještě nedávno.

Lidnatost na katastru Detvy a Hriňové byla v r. 1900 62,6 obyvatel na 1 km², na ostatních detvanských katastrech 49 obyvatel. V r. 1930 měly Detva s Hriňovou hustotu 66,5, 1940 největší, 72,9 a v r. 1947 68,7 obyvatel na 1 km². Hustoty obyvatelstva Detvy a Hriňové se tedy pohybovaly poněkud nad nebo pod slovenským průměrem, kdežto hustoty ostatních obcí byly v uvedených letech výrazně, zejména v r. 1947, pod tímto průměrem. Posuzujeme-li lidnatost Detvy v rámci orografického celku detvanského podhůří Poľany, docházíme podle prof. Hromádky pro r. 1930 k hustotě 67,0 obyvatel na 1 km². Přibližně stejnou hustotu měly na př. Potiská nížina (66,8), Hronský Inovec (68,1) nebo Zvolenská pánev (68,7). Naproti tomu hustota uvedená ve vztah k hodnotě půdy, vyjádřená jejím čistým katastrálním výtěžkem byla v r. 1930 podle prof. Hromádky 11,1. Podobnou relativní lidnatost měly v r. 1930 na př. Svätokrížská kotlina (11,3), Turčianská kotlina (11,3) nebo Slovenské Rudohoří (10,8). Byla tedy relativní hustota detvanského podhůří Poľany vyšší než slovenský průměr (7,9).

ZEMĚDĚLSTVÍ

Vlastislav Häufler

Zemědělská výroba je závislá na *přírodních a společenských* výrobních podmínkách; o nich se píše v různých odstavcích této monografie.

Přírodní poměry jsou v zemědělství v naší oblasti, zabírající horní Slatinu a svahy Poľany, příznivé. Je to jak *klima*, zvláště svými značnými teplotami ve vegetační době, tak *půdy*, nejlepší zvláště na tufech a propustných sopečných aglomerátech. Ve společenských výrobních podmínkách nastává *přelom* v našich dnech. Předcházející období kapitalismu vedlo k zaostávání zemědělské výroby a k zbídačování rolnictva. Je to vidět na několika ukazatelích, zvl. na přelidnění obcí a na postupujícím drobení pozemků.

Hospodářsky nejsvízelnější situace byla v obcích Detvianska Huta a Podkri-
váň, kde relativní lidnatost podle Hromádky by v r. 1930 byla nad 20. Také
většina ostatních obcí naší oblasti (Detva, Dúbravy, Hriňová, Stožok a Hro-
choť) měla tuto relativní lidnatost 8—13, tedy nad průměr Slovenska; jenom
dvě (Vigľaš a Očová) byly v lepší situaci, než byl průměr obcí na Sloven-
sku, majíce tuto lidnatost menší než 4. Jak postupoval růst počtu hospodářství,
umožněný drobením pozemkové držby, vidíme na těchto číslech ze dvou nej-
větších obcí: Detva r. 1895 .... 1462, r. 1930 1954,

Hriňová r. 1895 .... 1073, r. 1930 .... 1293.

V době, kdy dlel na Detvě náš kolektiv, končilo toto období kapitalistického vý-
voje v zemědělství a pomalu se začínal blížit přelom, projevující se zakládáním
JZD a prvními kroky k socialisaci zemědělské výroby. Tento *začínající přelom*
charakterisuje poměry, jaké byly, resp. jsou ve vytčené oblasti.

Zemědělská výroba ve svých jednotlivých odvětvích zaměstnávala stále nej-
větší část obyvatelstva studovaných obcí. Nejstarší zdejší její forma — *pastev-
nictví* — zůstalo u Detvanců dlouho nejoblíbenějším způsobem využití půdy,
ačkoli rostoucí populace brzo po valašské kolonisaci zdejší krajiny přivedla oby-
vatelstvo k *rolnictví*. Vykloučení a rozorání podhůří Poľany bylo též urychleno
úrodností půdy získané na tufech.

Největší část katastru je zorána ve vlastní Detvě, kde skoro 40% plochy ka-
tastru náleží rolím. Třetí hlavní obor zemědělské výroby — *lesní těžba* — má
důležité zastoupení už pro velké rozlohy zdejších lesů. Detvanci, jako všichni
pastýři, měli a ještě i mají k lesu odmítavý postoj; kdyby jej přísné zákony
nechránily, pokračovali by v jeho ničení a zatlačování. Největší význam má
lesnictví v Hriňové, kde lesy kryjí většinu katastru (přes 70%), a obyvatel-
stvo, zčásti živo z práce v lese, má už k němu i jiný poměr než dříve a než
Detvanci z Detvy. Všimněme si nyní těchto tří odvětví zemědělství blíže.

Živočišná výroba

Je stále ještě představována hlavně starým pastevectvím a individuálním cho-
vem domácího zvířectva. Vzorem zdejším JZD je statek Vigľaš. Specialisuje se na
chov siementálského a pincgavského skotu a ovcí cigaj. V soutěži státních statků
se umisťuje vždy na čelném místě. Rozvoj chovu hovězího dobytka a ovcí v JZD
brzdí dosud rozšířený individuální způsob pastvy, jak jej popsal V. Kubijovič,
který rozeznává zvláštní typ detvanského pastevectví. Pase při něm každá rodina
své ovce a skot na vlastní malé salaši, neexistuje starý kolektivní výpas ovcí
nebo nedojného skotu na společných salaších jako jinde na Slovensku. Zna-
mená to nejen velké mrhání pracovními silami, ale dnes jsou z téhož důvodu
větší těžkosti při zavádění družstevní živočišné velkovýroby. Kolektivní způ-
soby pastvy a po nich i družstevního stájového chovu prorazí však ve všech ob-
cích, jen co pronikne vědomí výhod, které velkovýroba poskytuje.

Ve struktuře živočišné výroby se už ustálil poměr mezi skotem a ovce. Dříve
převyšoval chov ovcí. Podle Medveckého v šedesátých letech minulého století
bylo na Detvě (dosud nerozdělené) kolem 10000 ovcí. Ale vývoj, obdobný jiným
částem našich Karpat, vedl k zvyšování chovu skotu na úkor ovcí. V posled-
ních letech je stav ovcí na Detvě a v Hriňové jenom kolem 2800 kusů (podle pří-
slušného MNV).

Pravidelný pobyt zvl. všeho mladého *hovězího dobytka* pod širým nebem má

za následek jeho dobrý stav. Jenom nedostatek pastvin a jejich špatné udržování jsou otázky, které musí nová JZD naléhavě řešit. Chov ovcí po předcházejícím úpadku má nyní zaručen dobrou budoucnost. Ovce jsou nejhodnější pro spásání chudých, suchých nebo vysoko ležících pastvin a je jich nutně třeba též pro košiarování (hnojení) rolí na Poľaně. Brynzárna v Detvě spotřebuje všechnu produkci ovčího mléka (skupuje sýr, který z mléka připraví sami rolníci), a též cena vlny a masa je pevná a výhodná pro pěstitele.

Rostlinná výroba

Využívá teprve dnes, za nových společenských poměrů výhody přírodních podmínek zemědělství. Združstevňování odstraňuje roztržičnost pozemků, která znemožňuje každou racionalisaci a vystavuje půdu erosi. Nesnadná situace je jenom na výše ležících lazech, kde je nevhodné tvoření velikých lánů a kde také rozptýlené osídlení není dobrým předpokladem výstavby družstev.

V obcích pod Poľanou se pěstují na polích všechny druhy plodin typických pro naše kraje, obilí od ovsa až po pšenici, brambory, pícniny (poměrně málo) i technické kultury, jako olejiny atd. Družstevní zemědělství v údolí Slatiny, kde je těžiště rostlinné výroby, bude moci převzít zkušenosti státního statku Vígľaš, který svými výnosy v době našeho pobytu na Detvě (48 q žita a 35,8 q pšenice z 1 ha) stojí velice vysoko nad soukromým sektorem. Zavádí travoplní soustavu a jeho normální osevní postup (1 hon — 50 ha: 1 r.: okopanina, 2 r.: jař (+ jetel), 3. a 4. r.: jetelotrávní směs, 5. r.: ozim, 6. r.: smíšený hon (technické kultury, luskoviny), 7. r.: ozim, 8. r. = 1. r.) bude ve spojení s pícninářským osevním postupem pro tuto oblast asi nejvýhodnější.

Louky s výjimkou těch, jež patří státnímu statku a pruhu podél Slatiny, skýtají neutěšený obraz. Detvanské louky se málo liší od pastvin; jsou také část roku spásány. Propustná půda a dosti malé srážky způsobují, že zvl. louky a pastviny trpí suchem, čemuž čelí Detvanci primitivním zavlažováním z horských potůčků nebo rozváděním dešťové vody rozvětřujícími se strouhami.

Názor o struktuře zemědělství získáme nejrychleji ze zastoupení kultur. Proto je tu uvádím spolu s výměrem katastru jednotlivých obcí (v zaokrouhlených číslech):

katastr v ha	role (+ zahrady) %	louky a pastviny %	lesy %	neplodná půda %	
Detva	8609	39,9	38,1	16,4	5,6
Detvianska Huta	1436	36,2	33,2	28,2	2,4
Dúbravy	565	37,0	26,0	34,2	2,8
Hriňová	12653	9,5	13,7	70,5	1,3
Očová	10297	23,5	26,2	47,3	3,0
Stožok	1129	28,4	37,2	31,0	3,4
Vígľaš	3242	30,2	22,1	43,7	4,0
Hrochoť	3470	13,1	25,3	58,8	2,8
Podkriváň	2434	24,2	27,2	45,2	3,4

Ve studované oblasti připadá z největší části na státní sektor. Státní lesy spravuje hl. lesní správa ve Vigľaši, další lesy jsou obecní a bývalé urbaniální,* dnes převzaté družstvy. Tyto jsou ve špatném stavu, někde se v nich i pase, a proto nemají takový přírůstek dřeva jako lesy řádně obhospodařované. Rozloha soukromých lesů je nepatrná.

Můžeme předpokládat, že složení všech zdejších lesů je obdobné složení státních lesů, zabírajících ve všech výškových polohách velkou většinu lesní půdy. Potom by převládal *buk* — 35%, strom nižších svahů Poľany, jenom při jižní expozici vystupující výše. Na dalším místě je *jedle* s 20% a stejně tak s 20% *smrk*, rostoucí na Poľaně, kde také tvoří nejvyšší patro. Významné zastoupení má ještě *dub* — 14%. Ostatní dřeviny (modřín, javor, borovice, jasan atd.) jsou více méně jen vtroušeny.

Pěstování a těžba lesa jsou sice rozděleny do všech ročních období, přece však zimní kácení a odvoz dřeva v zimě představují vyvrcholení všech prací v lese. Je to též proto, že v zimě, kdy ustanou polní práce, je dostatek pracovních sil. A na sezonní pracovní síly je odkázáno lesní hospodářství vždy. V lesích se zde provádí výběrová a kalamitová těžba, od mýtné se upustilo. Rozsah ochranných lesů na Poľaně, vyloučených z těžby, je malý. K odvozu dřeva slouží úzkokolejné drážky, zvláště nejdleší z Hrochoťské doliny do Vigľaše. Dopravuje se jimi asi tři čtvrtiny těžného etátu. Zatím co při těžbě a odvozu skýtají lesy práci jenom mužům, při pěstování lesa bývají sezonně zaměstnány hlavně ženy.

Závěrem těchto poznámek musíme konstatovat, že zvláště lesy jižní a východní části studované oblasti potřebují větší ochrany a důslednějšího vymezení svých hranic vůči pastvinám.

PRŮMYSL

Miroslav Střída

Hovořit o průmyslu na Detvě není snadná věc. Máme-li však v naší práci podat přece jen pokud možno souborný hospodářsko-geografický obraz, je třeba pro jeho ucelenost zabývat se též průmyslovou výrobou, jejími podmínkami i jejím vlivem.

Prostor Detvy, jak je vymezen i s detvanskými lazy, je ovšem příliš malé území, než aby bylo možno hovořit o nějaké komplexnosti průmyslové výroby, o výrobě pro místní spotřebu obyvatelstva. Samostatný průmyslový závod, který by byl základní výrobní jednotkou, závod krajového či vyššího významu, zde není. Vzhledem k tomu, že zde chybí řada ekonomických předpokladů, jako je místní energetické bohatství, vlastní výskyt těžitelného množství nerostných surovin, poloha na křižovatkách komunikačních proudů atd., je Detva i její okolí součástí mnohem větších, průmyslově už významnějších oblastí v Banskobystrickém kraji, t. j. zvolenské a lučenecké.

* Vznikly na Slovensku stejně jako urbaniální pastviny v době společenských reforem po r. 1848.

Zbývá poslední, ovšem velmi důležitá podmínka — pracovní síly, které lze získat pro práci v průmyslu. Takových pohotových pracovních sil k zapracování v továrnách je zde poměrně dost a lze i do budoucna počítat s jejich dalším uvolňováním. Avšak jejich lazové rozmístění, s určitou výjimkou obce samé, se jeví nepříznivě; klade veliké požadavky na organizaci dopravy do zaměstnání a pracovníkům pak způsobuje nepříjemnou, zdlouhavou cestu do práce.

Historické uspořádání osídlení detvanského obyvatelstva se vytvořilo po odněti půdy a podle potřeb drobného individuálního a velmi skromného zemědělství, zaměřeného z veliké části až do nedávna hlavně na vlastní spotřebu. Jeho osou byla chudá, neproduktivní rostlinná výroba. Přechod části obyvatelstva k lesnímu hospodářství nebyl ještě s to vyvolat změny v osídlení. Při přechodu podstatnější části obyvatelstva na průmyslové zaměstnání bude se jevit potřeba těchto změn ovšem už stále naléhavěji. Souvisí to konec konců i s možností rychlejšího zvyšování životní úrovně, protože samotné dobré výdělků v továrnách by k tomu ještě nestačily. Roztroušené osídlení tento vývod značně zdržuje a prakticky zde vůbec nepřipouští určité vyšší formy kulturního života.

Nezbývá tedy po tom všem, co jsme si řekli, než se pokusit o vysvětlení „průmyslového významu“ Detvy v nejširším slova smyslu a zachytit ho i ve vztazích k jejímu okolí.

* * *

Všimněme si nyní průmyslu, který vznikal v minulých desítkách na Detvě. S výjimkou určitých nevelkých těžebních pokusů jde o výrobu lehkou, drobnou, s celkem minimální potřebou pracovních sil a často jen dočasného nebo sezonního rázu.

Průmysl paliv neexistuje.

Občasné nálezy železných rud nebo rud barevných kovů nevytvořily nikdy podmínky pro vznik rudného nebo nějakého jiného průmyslu. Těžba rud, pokud k ní docházelo, se prováděla ojedinele a měla dosud vždy jen místní, omezený charakter. Rudné žíly se zde sice vyskytují, jsou však nevydatné a mají nízký obsah kovu. Přesto první pravděpodobné nálezy lze předpokládat již ve středověku. Poslední kutací práce byly prováděny za druhé světové války. Menší žíly, které byly objeveny při povrchu, byly beze zbytku vytěženy, aniž by byla budována nějaká významnější zařízení nebo cesty, a kutiště pak bylo zcela opuštěno, jako na příklad štoly v údolí potoka jižně od myslivny Bystrá.

Sopečné horniny vyvěřelého masivu Poľany poskytují dobrý stavební kámen, hlavně pro stavbu komunikací. Postupně bylo příležitostně otevřeno několik andesitových a trachytových lomů, ponejvíce těsně při hlavní silnici Zvolen—Lučenec. Těžba kamene je všude jen občasná.

Elektrickou energii je Detva zásobená ze Zvolena. Veliká část lazů ovšem dosud nemá elektrický proud, jehož samostatné zavedení do každé chalupy je velmi nákladné. Avšak spotřeba ani v Detvě samé není veliká.

Z ostatního průmyslu má ještě význam místní průmysl potravinářský, malé mlýny a zpracování mléčných výrobků, hlavně brynzy. Detvanské brynzářny, které byly v prvním kapitalistickém výdělkem uvnitř Detvy, zpracovávají ovčí sýry z lazů a z kolib na horských pastvinách pod Poľanou.

Jinak jsou i zde výrobky z ovčího a kravského mléka zpracovávány pro trh způsobem obvyklým v horských krajinách Slovenska. O domáckém průmyslu, který zde však již silně ustupuje, je řeč na jiném místě. Také lesní těžba a dřevařství je zpracováno v jiné kapitole.

Dalším ukazatelem, který nám může napovědět a blíže dokreslit vztahy Detvy s průmyslovou výrobou, je členění obyvatelstva podle zaměstnání. Zemědělství samo o sobě bylo po staletí základním zaměstnáním lidu v poměrech feudálního naturálního hospodářství a dovolovalo zde ovšem jen velmi pomalý růst životní průměrné úrovně. Teprve v minulém století, jak rostl zájem zalitavských kapitalistů, začala vzrůstat lesní těžba. Při této primitivně provozované těžké práci bývalo zaměstnáno mnoho Detvanců. Později, po zrušení roboty, pak vzrostl i počet mužů a žen, kteří již odcházeli odtud za sezonní letní zemědělskou prací na jih na Lučenecko i dále do Uher. Naproti tomu k trvalému vystěhovalectví docházelo na Detvě o něco méně než jinde na Slovensku. Jinak rozvoj průmyslového kapitálu uherského i československého v předmnichovské republice změnil zde v zaměstnání obyvatel celkem málo.

K bouřlivým změnám došlo teprve po vzniku lidově demokratického Československa a po vyhlášení programu industrialisace Slovenska. Dělníci z Detvy a z okolí vytvořili kádr pracovníků jednoho z prvních závodů nového průmyslového Slovenska, dřevokombinátu „Bučina“ ve Zvoleně. Zde uplatňovali zkušenosti hlavně ti, kteří již dříve pracovali v lese a se dřevem. Ale jak rostly pracovní příležitosti v „Bučině“, přicházeli na zapracování i jiní.

To bylo první masovější uplatnění Detvanců v průmyslu. Teď však nezůstává již jen při tom a mladí muži a později děvčata z lazů postupně odcházejí za dobrými výdělky na stavby nebo do závodů rostoucího slovenského průmyslu v Pohroní i jinde. Vedle „Bučiny“ má obnovená magnezitka v Lovinobani, hlavně zásluhou dobrého spojení dělnickými vlaky, největší podíl průmyslových zaměstnanců z Detvy. Odliv dalších sil do průmyslu z Detvy neustává.

* * *

Řekli jsme si již, že se Detva stala zájmovou sférou, nasávacím prostorem pro průmysl zvolenské oblasti a dále i lučenecké oblasti. Jestliže však pokládáme stav dosti zdoluhavého dojíždění do zaměstnání za dočasný, musíme v budoucnu připustit postupný odchod obyvatelstva příslušného i s rodinami k průmyslu v sousedství, obyvatelstva, které dnes ještě bydlí za málo příznivých bytových podmínek na Detvě a hlavně na lazech.

Přesto však, i když Detvu pokládáme za součást mnohem rozsáhlejšího středoslovenského hospodářského rajonu, lze uvážit, jaké jsou zde, vedle pracovních sil, podmínky pro místní rozvoj průmyslu. Není jich dosud mnoho. Vhodná poloha v prostorné horské kotlině a dále poloha při dobře vybudované a dosud ne plně využitě železniční trati jsou první z nich.

Detva leží v pramenné oblasti při rozvodí menších přítoků Hronu a Ipľu. Potoky mají zde dosti nízké letní vodní stavy. Z toho všeho lze odhadnout, že zásobování vodou by patrně při větší průmyslové spotřebě působilo potíže a neobešlo by se bez stavby určitých vodohospodářských zařízení. O podmínkách nerostných surovin byla řeč již výše. Na tuto otázku budeme znát odpověď, až pokročí dále rudný a geologický průzkum kotliny.

Zdá se tedy, že pro zavedení těžkého průmyslu s výjimkou strojírenství zde zatím podmínky nejsou. Určité vhodnější předpoklady má průmysl stavebních a keramických hmot a průmysl dřeva. Domníváme se však, že by se zde osvědčila úzká výrobní spolupráce se závody již v okolí existujícími, hlavně s „Bučinou“. Proto lze doporučit vznik závodů spíše menších, nejvýše střední velikosti.

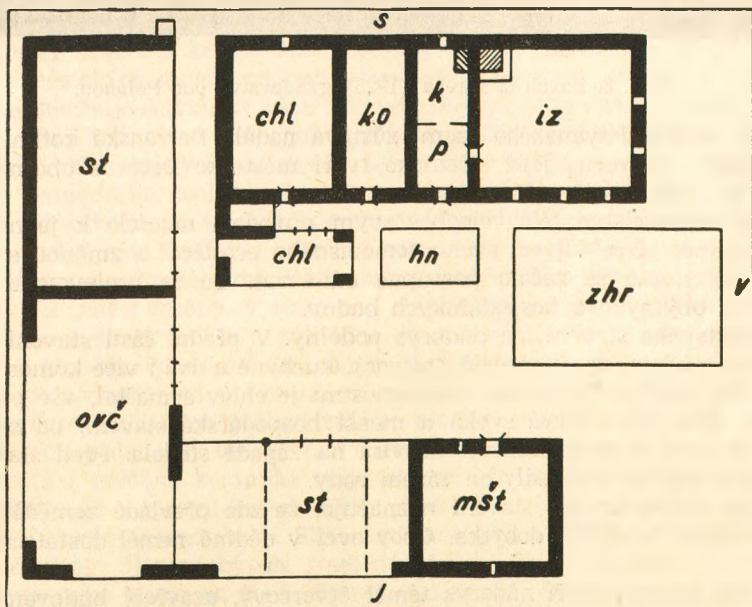
Dalšímu hospodářskému rozvoji Detvy a jejího prostoru, i když mnoho muž-

ských pracovníků dnes ještě dojíždí jinam, by prospělo vybudování více pracovních příležitostí pro ženy, tedy především v lehkém průmyslu, kde by se mohly dobře zaškolit na kvalifikovanou práci.

LIDOVÉ UMĚNÍ

Josef Doberský

Ethnografická oblast detvanská daleko přesahuje rozlehlou kotlinu pod Polanou, pokrytou na svých svazích samotami (lazy). Ve středu této kotliny vznikla r. 1638 skupinová obec Detva, zabírající do r. 1881 i Hriňovou a sousední osady. Z tohoto původního střediska, tvořícího uzavřený zeměpisný celek, šířili se Detvané postupně na všechny strany, takže je nyní nacházíme jak na severních svazích Slovenského Rudohoří, tak na jihu ve výšinách Javoria, Krupinské vrchoviny i v kotlinách Ipľu, Rimavy a Slané. Typickým znakem tohoto celého území, pokud tam Detvané mají převahu, jsou odlesněné vrchy, poseté rozptýlenými sídly detvanských zemědělců. Z horských lazů sestupovali Detvané i do nižších poloh, kde se zakupovali, všude měníce lesní plochy v ornou půdu, louky a pastviny, a to tak, aby se každý lazník cítil ve svém novém domově jako na lazích, odkud se odstěhoval. Poslední vlna kolonisace Detvanů spadá do období po I. a II. světové válce, kdy se pozemkovou reformou uvolnil dostatek půdy. Kolonista se nerad usazoval v soustředěných osadách, dává přednost sídlům rozptýleným, která nejlépe odpovídala jeho původnímu životu dřevorubce a po vymýcení lesů zemědělce. Detvan se výrazně uplatňoval zejména jako pastýř velikých stád ovcí.

Obr. 2. Typ laznické stavby (1923).

Kresba Doberský

Obr. 3. Laznická stavba (1923) gazdovstva pod Poľanou.

Foto Doberský

Jádrem celého detvanského území zůstává nadále Detvanská kotlina na svazích Poľany a Javoria, jejíž středisko tvoří městečko Detva s obcemi a lazy, které do r. 1881 tvořily jedinou obec.

I když obyvatelstvo této veleobce svým původem náleželo k jedné národnostní skupině, přece vlivem svého zeměpisného prostředí a změnou svého hospodářského života se začalo postupně odlišovat. To se projevovalo zejména v sestavbě obytných a hospodářských budov.

Typ městského stavení má půdorys podélný. V přední části stavení je umístěna jizba gazdova, za ní předsín (pitvor), kuchyně a dvě i více komor pro další členy velké rodiny. Za obytnými místnostmi je chlév a maštal, vše pod jednou střechou. Proti jizbě bývá sýpka a menší hospodářská stavení, od sebe oddělená. Prostorný dvůr s branami uzavírá na západě stodola. Před stavením na návsi stává studně s vahadly na vážení vody.

Celková vnější úprava stavení naznačuje, že zde převládá zemědělství, spojené s chovem hovězího dobytka. Chov ovcí v dědině neměl dostatečných podmínek.

Laznická stavení tvoří půdorys téměř čtvercový, uzavřené budovami v celek podobný tvrzi. Obytné části s jizbou, předsíní (pitvorem), kuchyňkou a 1 komorou mají stejnou úpravu jako stavení městského detvanského typu. Za nimi je stáj, uzavírající tuto budovu. Proti této části stojí pod jednou střechou rozlehlá stodola (holohumnica) a ještě větší ovčírna na západní straně dvora. Proti stáji, na jižní straně, stává menší stodola a vedle ní odděleně maštal (konic). Uprostřed prostorného dvora stává menší chlév a bouda pro psa vedle

stáje pro dobytek. Hnojiště bývá umístěno proti chlévům. V popředí, za branou je menší zahrádka. Vše uzavírá dřevěný plot. Celek je upraven tak, aby byl pohodlný pro zemědělský provoz, při čemž se přihlíželo také k tomu, aby domácí měli snadný přehled po celém staveništi. Obytné místnosti byly ze dvou stran chráněny před větry a obráceny k slunci, k východu. Laznická stavení jsou s oblibou stavěna na vršku uprostřed svých pozemků. Toto opatření bylo prý z důvodů bezpečnostních, ač ohled na snadnou orientaci po svých pozemcích byl asi závažnější.

Celek laznických stavení zřejmě ukazuje, že v zemědělství chov ovcí zabíral podstatnou jeho část.

Podpoľanská stavení mají uspořádání svých budov obdobné jako stavení laznická, s tím rozdílem, že ovčinec bývá na jižní straně proti obytnému stavení a navíc u vchodu do dvora na východní straně bývá malá koliba (ohrada pro ovce). Vedle stodoly je drevník a konic pod jednou střechou, uzavírající dvůr na západě.

Podpoľanská stavení stojí většinou v úzkých dolinkách a pod vrchem, chránícím je před větry vanoucími od Poľany. Chov ovcí se tu výrazně uplatňuje stejně jako u obyvatel laznických stavení.

Všechny tyto typy stavení, zejména v obytných částech ukazují, že na Detvě dlouho bylo domovem, zvláště na lazech patriarchální zřízení rodové, staroslovanská záduha.

Lidové umění ve výstavbě stavení se objevuje zejména v úpravě dřevěných lomenic, skládaných z prken do několika rozdílných polí, dále v řezbách hlavic podstropních trámů a krovů. Také dřevěné brány, uzavírající dvůr, bývají zejména u městských stavení zdobeny dovednými řezbami. Rovněž v úpravě jizeb se dobře uplatňuje detvanský vkus a detvanské lidové umění. Zvláštní péče se věnuje zejména křížovému stolu, jehož dubová deska bývá vykládána různými ornamenty. I lžičník, vysící u dveří, bývá často uměle řezaný. Jinak zařízení jizby je jednoduché. Kolem stěn jsou postaveny dřevěné lavice bez opěradel. Na levo od vchodu ve starých staveních byla chlebová pec a ohniště s dýmníkem, vyvádějícím kouř i z pece na pečení chleba. Vedle pece stávala jediná postel. V pravém koutě jizby čtvercový dubový stůl s židlemi, jejichž lenochy byly rovněž uměle řezány. V rohu nad stolem byla malá truhlička, někdy i almarčka jako rodinný archiv a pokladna, kam mohl jen sám hospodář. Nad stolem nebo na stěně proti dveřím visely obrázky svatých a nad vchodem skoro v každé domácnosti byl obraz Jánošíka, který pro svůj odpor proti pánům a jako ochránce poddaných požíval zvláště na Detvě veliké úcty. Pod povalovým stropem jsou podél stěn věšáky pro oděv. U dveří je na ozdobné stoličce umístěna prostá i ozdobná keramika nebo sošky. Zde stojí též skleněné „hladidlo“ na hladění stuh a úpravu krajek. Okna jizeb byla vesměs malá, čtvercová s nepoměrně širokým orámováním. Strop byl povalový z dřevěných trámů podlaha z dusané hlíny. Stavení bývala roubená. Spodní trámy spočívaly na kamenné podezdívce nebo přímo na zemi. Spáry mezi trámovým vyplňovali lištami, hnětenými z vápna, smíchaného s hlínou, pilinami a pod.

Z domácího náradí těšily se pozornosti detvanského umění zejména přeslice a kolovraty, uměle řezané, dále dřevěné lžice nebo rukojeti na kosy, hole valašek, a vše, co bral Detvanec do ruky v práci i odpočinku. Zvláště uměleckou péči věnovali Detvanci výzdobě dřevěných džbánek (črpáků). Ozdobné ucho je z jednoho kusu tvrdého dřeva, k nádobě je připojené obroučkou. Má dva okrouhlé

Obr. 4. Vdaná žena z r. 1938.

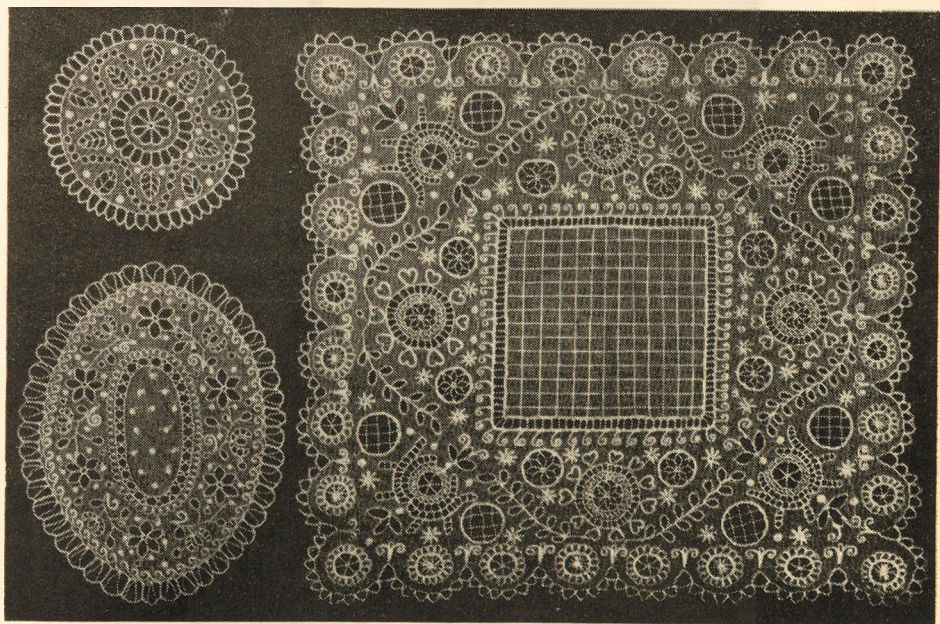
Foto Fon

otvory pro prsty. Ucho je nahoře ukončeno korunou jako největší ozdobou džbánu. Ozdoby se vyřezávají ze dřeva, vnitřní pole se leptá „šalvostrem“ nebo vypaluje.

Z hudebních nástrojů zvláštní péče se věnuje fujarům. Je to 1,5–2 m dlouhá lipová trubice asi 5 cm široká. Nahoře je uzavřena. K ní poněkud níže od konce fujary je řemínky připojená tenčí píšťala asi 30 cm dlouhá, dole opatřená kolmo zasunutou trubičkou, která při pískání se nasazuje do úst. Velká trubice má 3 otvory, jako klapky píšťaly, umístěné pod trubičkou. Celá fujara je rozdělená na více polí zdobených spirálami nebo motivy z říše rostlinné.

Řezbářské umění vyvrcholilo však na výzdobě náhrobních křížů. Jsou to hotové umělecké výtvary, beroucí látku ze slohu románského, gotického a barokního. Do spleti spirál a vlnovek vplétají se s oblibou motivy z přírody jako nevyčerpatelného pramene umění. Je to stylisace listů, květů rostlin a růží. Do nich se vsunují řezby srdce jako symbolu lásky, oblíbeného motivu lidového umění. Překrásné řezby se doplňují vhodně volenými barvami. Zmíněné umělecké předměty pocházejí z dovedných rukou mužů.

Umění detvanských žen odráží se především ve vkusných výšivkách, kterými zdobí každou částku svého národního detvanského kroje. Starý detvanský kroj

Obr. 5. Ukázka lidového umění.

Foto S. Protopopov

byl jednoduchý ve svém materiálu a ve výzdobě. Jako všude podléhal i zde vývoji. Původně se ženy oblékaly v látky lněné, konopné a vlněné, k nimž dodávalo materiál primitivní zemědělství a chov ovcí. Tehdy i výzdoba částí krojů byla jednoduchá, neboť při vyšívání používaly i doma vyrobených bílých nití, které nejvýše barvily šafránem na oranžovo nebo modřídlem na modro. Barvy vyšivek praním ovšem vybledly.

Počátkem XIX. stol. se v Detvě uplatnil vkus blízké Zvolenské Slatiny, kde se národní kroj mnohem dříve rozvinul než v patriarchální Detvě. Po způsobu slatinských žen opatřovaly si i Detvanky nitě stálobarevné, z nichž zvláštní obliby nabyla barva červená. Bohatý kroj, rozšířený v městech i na lasech, vyvolal však u prostých Detvanů reakci, která vyvrcholila kolem r. 1830 v odporu proti přepychu v odívání a bohatosti výzdob tak daleko, že vyšivky byly párány a kroj neobyčejně ochuzen. Podle Medveckého tuto paniku vyvolal sen jednoho chlapce, který naznačoval, že nošení „hrdých šatů“ a červených vyšivek přiblíží soudný den, a ti, kteří je budou nosit budou zatraceni. Skutečně na čas vývoj detvanského umění byl v tomto směru zastaven. V 2. polovině XIX. stol. se však znovu objevil v nové kráse, obzvláště když kolem r. 1860 vedle domácího plátna bylo používáno tylu, který se ve vyšivkách dovedných rukou Detvanek znamenitě uplatnil. V poslední době podkladovým materiálem vyšivek se stal i samet a vyšivky jsou doplňovány i háčkováním. Lidové umění se pak neomezilo jen na výrobu krojů, ale uplatňuje se i ve výzdobě příkrývek stolů, podušek, záclon a slouží i jako ozdobné vložky do šatů, halenek a pod. i mimo okruh detvanského kraje. Výtvoř lidového umění detvanského staly

Obr. 6. „Kápka“, čepeček vdaných žen (r. 1923).

Foto Doberský

se tak hledaným a vysoko ceněným uměleckým dílem, které zvyšuje životní úroveň rodin, které se tímto uměním zabývají. Organizátorem je musejní spolek v Detvě, který se stará i o propagaci detvanského vyšívání mimo jiné i stálou výstavkou v městečku Detvě.

Charakteristickým znakem původních detvanských výšivek jsou velké vzory, ježto drobné motivy, pokud se objevují, jsou převzaty od výšivek sousedních obcí. Motivy starých detvanských výšivek jsou hvězdice, zvonce, listy stromů, čtyřlístek, slimák, půlměsíc, srdíčko, motýlek, podkova, tulipán, mřížky a dírky, sestavené v různé obrazce. Vyšívá se proto „na mřížky“, „na tulipány“, „na pávovo piero“, „na veniec“, „na turecké dierky“, „na hustý kvet“, „na listy“, „na kolesá“ a pod.

Barva výšivek je červená, žlutá, zelená a oranžová; dominující barvou zůstává oranžová, která udává tón mužských i ženských krojů. Toto lidové vyšívání vysoké umělecké ceny se uplatňuje především v národním kroji, který dosud nosí jak ženy tak muži.

Muži nosili původně na hlavě široký plstěný klobouk, který od šedesátých let minulého století byl zaměněn v malý klobouček s úzkou střechou, zdobený

Obr. 7. Vyšivačka při práci.

Foto Reportáž, kancelář

řetízkovým páskem mosazným nebo stříbrným. V zimě nosili černou beranici, která přikrývala bujný vlas, spletený po obou skráních v malé copánky „kečky“. Bílá košile, sahající do poloviny zad, je na prsou a na rukách nahoře i v zápěstí bohatě vyšívána. Kolem nahého pasu nosí kožený opasek a za ním červený šátek jako ozdobu. Na košili se nosí „lajblík“ z tmavočervené kůže bohatě „vybíjaný“ mosaznými plíšky i vyšíváný. Přes něj se přehazuje „kabanica“, barvy tmavohnědé, s rukávy volně visícími; u krku je spjata ozdobným řemenem na zavěšení přes rameno. Kalhoty jsou široké, zrobené z domácího plátna, dole se žlutou výšivkou a zakončené třepením. V zimě je zaměňují přílehlavými nohavicemi. Sváteční částí mužského oděvu je „širica“ plášť z bílého sukna, na zádech zdobený. V zimě nosí krátký beráncí kožíšek bez rukávů, na zádech zdobený pestrými tulipány. Přes kalhoty nosili mladíci ozdobně vyšívanou zástěru. Na nohou má Detvan nyní buď boty nebo dřívě „krpce“. Obzvláštní péči věnovali úpravě „onůcek“ do krpců. Největší radostí šuhaje bylo, když jeho děvče pochválilo „jeho hrdé onůcky“. Byly to bílé kusy plátna, ovinuté kolem nohou. Stálou družkou Detvana vedle ozdobné valašky je „zapekačka“ (krátká dýmka), která prý dodává síly muži.

Také národní kroj Detvanek náleží mezi nejkrásnější a nejzachovalejší na Slovensku. Nejozdobnější částí kroje je „oplecko“, s bohatě vyšívanými rukávci, pod které oblékají „spodňu“, sahající po pás; na tu je přišitá „stánka“, obepínající vrchní část těla, přes kterou mladé Detvanky oblékají pestrý „brusliak“. Je to hedvábná nebo jen kartounová kordulka barvy červené, zelené nebo bě-

lavé. Sukně bývají barvy modré nebo černé s barevnou stuhou. Přes ni oblékají zástěru, hojně vyšívanou. Kolem krku, křížem přes prsa uvazují ozdobný bílý šátek, vzadu zavázaný, takže vyšívané cípy visí dolů. Za pasem nosí vyšívaný šáteček jako nezbytný doplněk kroje. Svobodná děvčata mají vlasy volné, kdežto provdaným hned o čepčení vlasy ustříhnou a nosí pak čepce, „kápky“, které do r. 1811 byly z bílého plátna. Nyní jsou ozdobeny pěknými výšivkami a vpředu ukončeny 4—5 řádky zlatých nebo stříbrných perliček s ozdobnými penizky s barevnými skleněnými korálky. Vzadu se kápka stahuje dvěma širokými stuhami, uvázanými v mašli a zakončenými dlouhými cípy. Podle této stuhy se pozná vdaná žena od svobodné. Všechny ženy nosí na hlavě bílý šátek (šatka) rovněž vyšívaný, který ještě před 20 lety splýval přes káпку nazad. Nyní zvedá vzadu na hlavě připevněná obroučka šátek do výše a rozšiřuje hlavu na způsob úpravy hlavy holandských žen. Vysoké čizmy vhodně doplňují celý кроj.

Národní detvanský кроj takto stručně popsany pomalu mizí a objevuje se jen o slavnostech nebo o svátcích, kdy zejména náměstí detvanské kolem kostela se zapestrí skupinami žen a mužů, hodných štětce umělcova. Je si jen přáti, aby i tento národní кроj u nás z nejkrásnějších se zachoval ve své původní kráse, a aby lidové umění, které vyvrcholilo v přípravě jeho součástí, mohlo se dále vyvíjet a býti svědectvím o vysoké úrovni vkusu a umění našeho lidu, jehož pečlivou podporovatelkou a bedlivou strážkyní je lidově demokratická vláda.

LITERATURA

- J. Hromádka: Všeobecný zemepis Slovenska, Bratislava 1943.
V. Kubijovič: Typy pastierskeho života na Slovensku, SMSS, roč. XXIV.
M. Lukniš: Detvianska kolonizácia v Gemi, Zem. sbornik Slovenské akademie věd a umění, roč. II, Bratislava 1950.
K. A. Medvecký: Detva, Ružomberok 1906.
L. Pohl: Zádruha v území detvanském na Slovensku, Sbor. Čs. společ. zeměpisné, roč. XXX, Praha 1924.
V. Večeřa: Výšivkářstvo v Detve, Národopisná župa stredosl. vo Zvolene, 1938.
Výkaz úhrnných katastrálních hodnot v Slovenskej krajine, Praha 1930.
V. Cechovič: Výskyty manganovej rudy v okolí Detvy na Slovensku, Sborník štát. múzea D. Štúra v B. Štiavnici, sv. II, 1938.
L. Kopecký: Zpráva o orientačním geologickém mapování na Poľane sev. Detvy, Věstník Ústř. ústavu geologického, roč. XXVII.
J. Petránek: Problém kaldery, Věstník Štát. geolog. ústavu ČSR, roč. XX, Praha 1946.
R. Kettner: Poznámky o geologii krajiny mezi Pliešovci a Modrým Kamenem na Slovensku, Rozpravy II. tř. České akademie, roč. XLIX, čís. 16.

ДЕТВА

И. Доседла, О. Врана, И. Коларж, В. Гойфлер,
М. Стржида, И. Доберский

Детванская котловина, из которой шла своеобразная детванская колонизация, расположена на рубеже Вепорской части Словацких Рудных гор, состоящих из кристаллических пород, и гористой местности, называемой Словацкое Стредогорье, которая образована андезитам, андезитовыми туфами и аггломератами. Высота Поляна (1459 м), замыкающая Детванскую котловину с севера, и высота Яворье (1044 м), находящаяся на юге, являются громадными страто-вулканами третичного возраста.

На вершине горы Поляна сохранилась типичная кальдера. Детванская депрессия возникла на том месте, где сходились два соседних страто-вулкана. В результате эрозионной деятельности консеквентных речек в более легко размываемых андезитовых аггломератах и туфах образовалась тангенциальная котловина.

Сельское хозяйство является главным занятием населения этого края. Природные условия (почва, климат) благоприятны для сельского хозяйства, общественные же отношения, которые могли обеспечить прогресс в производстве, начали создаваться лишь после образования Единых сельскохозяйственных кооперативов. Была ликвидирована невероятная чересполосица, введены правильные севообороты; коллективизация освободила много рабочей силы для иных отраслей. Животноводство занимает важное место. Лесоводство также значительно развито.

Детва и ее окрестности входят в состав довольно промышленной области городов Зволен и Лученец. За последние десятилетия здесь пробовали добывать полезные ископаемые. Производство мелкого потребительского товара также было развито, но зачастую носило сезонный характер. Большие изменения произошли после образования народно-демократической Чехословакии. Население Детвы выделило кадры работников для соседних промышленных центров. Несколько позднее были выстроены заводы и в ближайших окрестностях сел. Детва.

Детва является кр.ем, для которого типичны выселки. Естественный прирост населения значительный, но ему примерно равняется и количество жителей, выселяющихся на север и на юг от коренной области. Такое положение вещей существовало во всяком случае с начала 20-го столетия. В коренной области плотность населения колебалась около средней величины характерной для Словакии; на выселках она меньше. Относительная плотность, напротив, больше, чем средняя величина для Словакии.

Народное искусство проявляется в характере построек — на выселках они иного типа, чем в городе. Резьба по дереву, украшающая орудия и домашнюю утварь, показывает вкус и мастерство резчиков. Вышивки, богато украшающие национальные костюмы — изумительная работа детванских женщин — пользуются широкой известностью. Как и вся жизнь в Детве претерпевает изменения и детванский народный костюм. Местное население и ширекая общественность заботится о том, чтобы народное искусство сохранилось.

Что касается географического размещения населения, нужно сказать, что Детва прошла уже двумя фазами. Первая характеризовалась внутренней колонизацией самого населенного пункта, вторая — образованием разбросанных выселков, занимающих широкое пространство вокруг селения. Так как население все возрастало, характер первоначальных выселков с течением времени изменился: вокруг них начали группироваться все новые и новые дворы, что привело к образованию небольших поселков.

(Перевод со словацкого В. Андрусовой.)

DETVA

J. Dosedla, O. Vrána, J. Kolář, V. Häufner, M. Střída, J. Doberský

Das Detvaner Talbecken, das Ergebnis einer eigenartigen detvaner Kolonisation, liegt an der Grenze zwischen dem Veporer Teil des Slowakischen Erzgebirges, das aus Kristallinikum gebildet ist, und zwischen dem slowakischen Mittelgebirge, welches aus terziären Andesiten, aus andesitartigem Tuff und Agglomeraten gebildet ist. Poľana (1459 m) und Javorje (1044 m), welche das detvaner Talbecken von Norden und Süden einschliessen, sind mächtige tertiäre Stratovulkane. Im höherem Teile des Berges Poľana hat sich der typisch entwickelte, durchgebrochene Kaldera aufbewahrt. Die Detvaner Depression entstand an der Berührungsfäche zweier sich benachbarten Stratovulkane mit Hilfe erosiver Faktoren konsekventer Strömungen, welche das tangentielle Talbecken in weniger abgehärteten andesitartigen Agglomeraten und Tuffen bildeten.

In diesem begrenzten Gebiete wird meistens Landwirtschaft betrieben, da hierfür die Voraussetzungen der Natur (Boden, Klima) sehr günstig sind. Dagegen wurden die

gesellschaftlichen Voraussetzungen des Produktionsvortschrittes erst heute mit Hilfe des Aufbaues der einheitlichen landwirtschaftlichen Gemeinschaft aufgebaut. Die unhaltbare Verstreutheit der Grundstücke wurde damit endlich likvidiert, einwandfreie und gute Besäunungsvorgänge wurden eingeführt und mit Hilfe der Kollektivisierung wurden viele Arbeitskräfte für andere Berufe freigegeben. Ein bedeutungsvoller Bestandteil der Landwirtschaft ist auch die Viehzucht, so wie auch das Forstwesen.

Detva und dessen Umgebung ist ein Bestandteil des industriell wichtigeren Zvolener und Lučenecer Gebietes. In den letzten Jahrhunderten gab es hier geringere Versuche der Kohलगewinnungen so wie auch Versuche leichter- und kleiner Produktion, welche oft nur von sesonhafter Art war. Zu grosser Änderung kam es nach der Errichtung der volksdemokratischen Tschechoslovakei, als aus der Bevölkerung des Gebietes Detva eine Arbeiterklasse für die naheliegende Industrierwerke gebildet wurde. Später errichtete man auch Werke in der nächsten Umgebung von Detva.

Die Ansiedlung Detvas ist eine der typischen verstreuten Bergansiedlungen (*lazy*). Was es die Population dieses Gebietes anbetrifft, so ist Detva sehr aktiv, jedoch der natürliche Zuwachs wurde besonders im 20. Jahrhundert in Folge der Auswanderungen nach Ost und Süd vom Mutterlande abgeschöpft. Die Bevölkerung des Kerngebietes bewegte sich um den slowakischen Durchschnitt herum, jedoch an den verstreuten Ansiedlungen erreichte sie diesen Durchschnitt nicht. Im Gegensatz dazu war die relative Dichtigkeit grösser, als der slowakische Durchschnitt.

Die Volkskunst machte sich einesteils besonders im Aufbau der Ansiedlungen bemerkbar, welche hier einen ganz anderen Charakter tragen als in den Städten; andererseits in der Schnitkunst, welche sich in der Herstellung des Geschirrs und der Geräte widerspiegelte, in welcher der Geschmack und die Talentierteit der Männer zur Geltung kommt. Besonders zu erwähnen ist dann die Herstellung einzelner Kleiderstücke der Detvaner Tracht, welche wieder das Kunstgeschick und den Geschmack der Frauen hervorhebt. Die Detvaner Tracht hatte, so wie auch das ganze Leben und Treiben auf dem Detvaner Gebiete, seine Entwicklung durchzumachen. Um das Erhalten dieser Volkskunst kümmert sich die einheimische Bevölkerung, so wie auch unsere Öffentlichkeit.

Vom Standpunkt der Siedlungsgeographie kann man über das Gebiet Detva sagen, dass es zwei Entwicklungsphasen durchmachen musste. Die erste machte sich bei der einheimischen Kolonisation der eigentlichen Ansiedlung bemerkbar, die zweite durch Aufkommen einzelner verstreuter Ansiedlungen (*lazy*), welche einen breiten Raum der Umgebung Detvas einnahmen. Die stets grösser werdende Bevölkerung änderte diese verstreute Ansiedlungen in Folge der Zeit in stets grössere Gruppen solcher Ansiedlungen, wodurch dann zusammengruppte Dörfchen entstanden.